

ΒΡΑΒΕΙΟ ΠΟΥΛΙΤΖΕΡ 2003

ΤΖΕΦΡΥ
ΕΥΓΕΝΙΑΔΗΣ

MIDDLESEX

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ANNA ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

«... Δαιμονικά ευφύες, εντυπωσιακά ευκολοδιάβαστο και συγκινητικό, το *Middlesex* γίνεται εκείνο το σπάνιο υβρίδιο του πολιτισμού, το συναρπαστικό ανάγνωσμα που αφήνει άφωνους τους κριτικούς».

DAN CRYER, *Newsday*

 ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΤΖΕΦΡΥ ΕΥΓΕΝΙΔΗΣ

Middlesex

μυθιστόρημα

Μετάφραση

ANNA ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Ο συγγραφέας επιθυμεί να ευχαριστήσει τους: Whiting Younger Writers' Awards, John Simon Guggenheim Foundation, National Endowment for the Arts, Deutscher Akademischer Austauschdienst, American Academy (Βερολίνο), MacDowell Colony, Yaddo, Helen Papanikolas και Milton Karafilis, για τη βοήθεια και τη στήριξή τους. Επιπλέον, ο συγγραφέας επιθυμεί να αναφέρει τα έργα από τα οποία άντλησε πληροφορίες εξαιρετικά σημαντικές για τη συγγραφή του *Middlesex: The Smyrna Affair* της Marjorie Housepian Dobkin· «Wrestling with Death: Greek Immigrant Funeral Customs in Utah» της Helen Z. Papanikolas· *An Original Man* του Claude Andrew Clegg III· *The Black Muslims in America* του C. Eric Lincoln· *Venuses Penuses: Sexology, Sexosophy and Exigency Theory* του Dr. John Money· *Third Sex. Third Gender: Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History*, που επιμελήθηκε ο Gilbert Herdt· *Hermaphrodites and the Medical Invention of Sex* της Alice Domurat Dreger· «Androgens and the Evolution of Male Gender Identity Among Male Pseudo-hermaphrodites with 5-alpha-reductase Deficiency» των Julianne Imperato-McGinley, M.D., Ralph E. Peterson, M.D., Teofilo Gautier, M.D., και Erasmo Surla, M.D.· και *Hermaphrodites with Attitude*, την εφημερίδα που εκδίδεται από την Intersex Society of North America.

Εκδόσεις Πατάκη – Ξένη λογοτεχνία

Σύγχρονη ξένη λογοτεχνία – 305

Τζέφρου Ευγενίδης, *Middlesex*

Jeffrey Eugenides, *Middlesex*

Μετάφραση: Άννα Παπασταύρου

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Επιμέλεια-διορθώσεις: Αρετή Μπουκάλα

Σελιδοποίηση: Κατερίνα Σταματοπούλου

Φιλμ-μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση

Copyright© Jeffrey Eugenides, 2002

Copyright© για την ελληνική γλώσσα Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2013

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις εκδόσεις Libro, 2003

Νέα έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,

Αθήνα, Ιούνιος 2014

ΚΕΤ 8739 – ΚΕΠ 435/14

ISBN 978-960-16-5511-6

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ 38 (ΠΡΩΝΗ ΠΕΙΡΑΙΩΣ), 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665 - ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ. ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15 - ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στον Γάμα,
που προέρχεται από μια
ολότελα διαφορετική γενετική πηγή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

Το ασημένιο κουτάλι	13
Τα προξενιά	35
Μια άσεμνη πρόταση	65
Ο δρόμος του μεταξιού	97

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Το χωνευτήρι της αγγλικής γλώσσας του Χένρυ Φορντ	119
Μινώταυροι	157
Γάμος επί πάγου	186
Tricknology	217
Σερενάτα με κλαρινέτο	239
Νέα από τον κόσμο	262
Ex ovo omnia	283

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ

Οικογενειακές ταινίες	305
Όπα!	329
Middlesex	357
Μεσογειακή διατροφή	384
Η Γουλβερέτ	413
Ο λυρισμός της αποτρίχωσης	437
Το Σκοτεινό Αντικείμενο	453
Ερωτευμένος Τειρεσίας	483
Σάρκα και αίμα	511
Το όπλο στον τοίχο	534

ΒΙΒΛΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Το χρησμικό αιδόιο	565
Αναζητώντας τον εαυτό μου στο Λεξικό Γουέμπστερ	597
Πήγαινε δυτικά, νεαρέ	619
Δυσφορία λόγω φύλου στο Σαν Φρανσίσκο	645
Ερμαφρόδιτος	671
Εναέριος περίπατος	697
Ο τελευταίος σταθμός	719

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

Το ασημένιο κουτάλι

ΓΕΝΝΗΘΗΚΑ ΔΥΟ ΦΟΡΕΣ: πρώτα σαν κοριτσάκι, μια μέρα του Γενάρη του 1960 ξεχασμένη από την αιθαλομίχλη, στο Ντητρόιτ και πάλι μετά, σαν έφηβος, σε κάποιο θάλαμο στα Επείγοντα, κοντά στο Πετόσκυ του Μίσιγκαν, τον Αύγουστο του 1974. Ειδικευμένοι αναγνώστες μπορεί να με συνάντησαν τυχαία στη μελέτη του δόκτορα Πήτερ Λους, «Ταυτότητα γένους Ψευδοερμαφρόδιτων με ένζυμο κατάλυσης αναγωγάσης 5-άλφα» που δημοσιεύτηκε στο *Περιοδικό Παιδιατρικής Ενδοκρινολογίας* το 1975. Ή ίσως είδατε τη φωτογραφία μου στο δέκατο έκτο κεφάλαιο του θλιβερά ξεπερασμένου πλέον *Γενετική και κληρονομικότητα*. Εγώ είμαι, ναι, στη σελίδα 578, στέκομαι γυμνός δίπλα σ' έναν μετρητή ύψους και μια μαύρη ταινία καλύπτει τα μάτια μου.

Στο πιστοποιητικό γέννησης, το όνομά μου είναι Καλλιόπη-Ελένη Στεφανίδη. Η πιο πρόσφατη άδεια οδήγησής μου (από την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας) στο μικρό μου όνομα αναγράφει απλώς Καλ. Είμαι πρώην τερματοφύλακας χόκεϊ επί χόρτου, παλαιό ισόβιο μέλος του Ιδρύματος Προστασίας του Θαλάσσιου Ελέφαντα, παρακολουθώ σπανίως την ελληνορθόδοξη λειτουργία και, κατά το μεγαλύτερο μέρος της ενήλικης ζωής μου, είμαι υπάλληλος του Αμερικανικού Στέητ Ντηπάρτμεντ. Σαν τον Τειρεσία, υπήρξα πρώτα ένα πράγμα κι ύστερα ένα άλλο. Έγινα περίεργος συμμαθητών, πειραματόζωο γιατρών, αντικείμενο ψηλάφησης ειδικών και το επίκεντρο ερευνών του March

of Dimes*. Ένα κοκκινομάλλικο κορίτσι από το Γκρος Πουέντ με ερωτεύτηκε, μη ξέροντας τι ήμουν. (Κι ο αδελφός της μ' έκανε κέφι, επίσης.) Ένα τεθωρακισμένο του στρατού με οδήγησε κάποτε σε μια μάχη μέσα στην πόλη· σε μια πισίνα έγινα θρούλος· εγκατέλειψα το σώμα μου για να καταλάβω άλλα σώματα – κι όλα αυτά συνέβησαν προτού κλείσω τα δεκάξι.

Τώρα όμως, σε ηλικία σαράντα ενός χρόνων, νιώθω πως επίκειται μια γέννηση ακόμα. Μετά από δεκαετίες αμέλειας, συνειδητοποιώ ότι συλλογίζομαι εκλιπόντες θείους και θείες, παππούδες χαμένους από καιρό, άγνωστα πέμπτα ξαδέλφια ή, στην περίπτωση μιας ενδογαμικής οικογένειας όπως η δική μου, όλες αυτές τις συγγενείες σε ένα. Κι έτσι, πριν να 'ναι πάρα πολύ αργά, θέλω να τα πω όλα, χαρτί και καλαμάρι: όλη αυτή την περιπλάνηση και περιδίνηση ενός μοναδικού γονιδίου μέσα στον χρόνο. Έννεπε, Μούσα, τώρα, για την υπολειπόμενη μετάλλαξη του πέμπτου χρωμοσώματός μου! Ψάλε για το πώς άνθισε πριν από δυόμισι αιώνες πάνω στις πλαγιές του Ολύμπου, ενώ κατσίκια βέλαζαν κι έπεφταν οι ελιές. Ψάλε πώς πέρασε μέσα από εννιά γενιές, κι αόρατο κατέληξε στη μολυσμένη στέρνα της οικογένειας Στεφανίδη. Και ψάλε πώς η Πρόνοια, μέσα από ένα μακελειό, εκτίναξε πάλι το γονίδιο στα ύψη· και πώς αυτό φτερούγισε με το φύσημα του ανέμου, σαν σπόρος πάνω απ' τη θάλασσα ως την Αμερική, και παρασύρθηκε μέσ' από τις όξινες βροχές μας, ώσπου έπεσε στη γη, στο καρπερό χώμα της μεσοδυτικής μήτρας της μάνας μου.

Συγγνώμη αν γίνομαι λίγο ομηρικός ώρες ώρες. Γονιδιακό είναι κι αυτό.

Τρεις μήνες προτού γεννηθώ, ύστερα από ένα από κείνα τα ιδιαίτερα φροντισμένα κυριακάτικα δείπνα μας, η γιαγιά μου, η Δεισδαίμονα* Στεφανίδη, πρόσταξε τον αδελφό μου να φέρει το κουτί

* Οι λέξεις με αστερίσκο επεξηγούνται στο τέλος του βιβλίου στις Σημειώσεις της μεταφράστριας, σ. 743.

της για τους μεταξοσκώληκες. Ο Φαλιμέντο* κατευθυνόταν προς την κουζίνα για μια δεύτερη μερίδα ρυζόγαλο, όταν του έκοψε τον δρόμο. Στα πενήντα εφτά της, με τη μικρόσωμη, κοντόχοντρη σιλουέτα της και με το απειλητικό φιλέ στα μαλλιά, η γιαγιά μου ήταν ιδανικά φτιαγμένη για να κόβει τον δρόμο του κόσμου. Πίσω της στην κουζίνα, είχε συναχτεί η μεγάλη γυναικεία συντροφιά, γελώντας και ψιθυρίζοντας. Παραξενεμένος, ο Φαλιμέντο έγερσε στο πλάι για να δει τι τρέχει, αλλά η Δεισδαιμόνα άπλωσε το χέρι και του τσίμπησε επίμονα το μάγουλο. Έχοντας ξανακερδίσει την προσοχή του, σχημάτισε ένα ορθογώνιο στον αέρα κι έδειξε με το δάχτυλο προς το ταβάνι. Τότε, μέσ' από τη μασέλα της που δεν εφάρμοζε καλά, είπε: «Άντε, σύρε για τη γιαγιά*, κουκλί μου».

Ο Φαλιμέντο ήξερε τι να κάνει. Διέσχισε τρέχοντας το χολ και όρμησε στο καθιστικό. Στα τέσσερα απ' τη φούρια του, ανέβηκε τη γνώριμη σκάλα προς τον δεύτερο όροφο. Τρέχοντας πάντα, προσπέρασε τις κρεβατοκάμαρες που έβλεπαν στον διάδρομο του πάνω ορόφου. Στο βάθος υπήρχε μια σχεδόν αόρατη πόρτα, με ταπετσαρία κι αυτή, σαν είσοδος προς κάποιο μυστικό πέρασμα. Ο Φαλιμέντο εντόπισε με το κεφάλι του πόσο ψηλά ήταν το μικροσκοπικό πόμολο και, βάζοντας όλη του τη δύναμη, το τράβηξε με το χέρι του και άνοιξε. Άλλη μια αράδα σκαλιά βρισκόταν από πίσω. Για ένα παρατεταμένο λεπτό ο αδελφός μου κοίταξε διστακτικά ψηλά μες στο σκοτάδι, προτού σκαρφαλώσει, με πολύ αργά βήματα τώρα, στη σοφίτα όπου ζούσαν οι παππούδες μου.

Στα μουλωχτά, πέρασε κάτω από τα δώδεκα, παστωμένα με υγρές εφημερίδες κλουβιά πουλιών, που κρέμονταν από τα δοκάρια της στέγης. Με γενναιότητα βούλιαξε στη στουφή μυρωδιά των μικρών παπαγάλων και στην ιδιαίτερη ευωδιά των παππούδων μου, μείγμα ναφθαλίνης και χασίς. Προσπέρασε με κόπο το φορτωμένο με βιβλία γραφείο του παππού μου και τη συλλογή του από δίσκους με ρεμπέτικα. Τέλος, σκοντάφτοντας πάνω στο δερμάτινο σαμνάκι για τα πόδια και το στρογγυλό μπρούντζινο τραπεζάκι για τον καφέ, βρήκε το κρεβάτι των παππούδων μου και, κάτω απ' αυτό, το κουτί για τους μεταξοσκώληκες.

Σκαλισμένο σε ξύλο ελιάς, λίγο μεγαλύτερο από κουτί παπουτσιών, είχε ένα ντενεκεδένιο σκέπασμα κατάστικτο από μικροσκοπικές τρύπες, για ν' αεριίζεται, και κολλημένη πάνω του την εικόνα ενός μη αναγνωρίσιμου αγίου. Το πρόσωπο του αγίου είχε ξεθωριάσει, αλλά τα δάχτυλα του δεξιού του χεριού ήταν υφωμένα και ευλογούσαν μια μικρή πορφυρή μουριά, που ανέδινε τρομαχτική αυτοπεποίθηση. Αφού χάζεψε για λίγο αυτή την έντονη βοτανική παρουσία, ο Φαλιμέντο έσυρε το κουτί κάτω από το κρεβάτι και το άνοιξε. Μέσα υπήρχαν τα δύο στέφανα του γάμου καμωμένα από καρραβόσκιο και, τυλιγμένες σαν φίδια, οι δυο μακριές πλεξούδες των μαλλιών, δεμένες η καθεμιά με μια κουρλιασμένη μαύρη κορδέλα. Ανάδεψε με τον δείκτη του χεριού του τη μία πλεξούδα. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή ένας παπαγάλος έκρωξε με παράπονο και με το κρώξιμο ο αδελφός μου πετάχτηκε ως επάνω κι έκλεισε το κουτί, το έχωσε κάτω από τη μασχάλη του και το πήγε κάτω στη Δεισδαιμόνα.

Εκείνη περίμενε ακόμα στο κατώφλι της πόρτας, του πήρε το κουτί από τα χέρια και γύρισε στην κουζίνα. Στο σημείο αυτό ο Φαλιμέντο είχε το προνόμιο να βλέπει όλο το δωμάτιο, όπου τώρα οι γυναίκες είχαν βυθιστεί στη σιωπή. Παραμέρισαν για ν' αφήσουν τη Δεισδαιμόνα να περάσει κι εκεί, καταμεσής στο πάτωμα, στεκόταν η μητέρα μου. Η Τέσσι Στεφανίδη είχε γείρει σε μια καρέκλα της κουζίνας, ακινητοποιημένη κάτω από τη θεόρατη, τσιτωμένη σαν τύμπανο, υδρόγειο της γκαστρομένης κοιλιάς της. Είχε μια ευτυχισμένη, χαμένη έκφραση στο πρόσωπό της, που ήταν κατακόκκινο και ζεστό. Η Δεισδαιμόνα τοποθέτησε το κουτί για τους μεταξοσκώληκες στο τραπέζι της κουζίνας κι άνοιξε το καπάκι. Έχωσε το χέρι της κάτω από τα στέφανα και τις πλεξούδες, ξετρυπώνοντας κάτι που ο Φαλιμέντο δεν είχε δει: ένα ασημένιο κουτάλι. Έδεσε ένα κομμάτι σπάγκο στη λαβή του κουταλιού. Ύστερα, έγειρε μπροστά, γονάτισε κι άφησε το κουτάλι να αιωρείται πάνω από την πρησμένη κοιλιά της μάνας μου. Και, κατ' επέκταση, πάνω από μένα.

Μέχρι τώρα, η Δεισδαιμόνα είχε εξαιρετικές επιδόσεις: είκοσι

τρία σωστά μαντέματα. Ήξερε πως η Τέσσι θα γεννιόταν Τέσσι. Είχε προβλέψει το φύλο του αδελφού μου και όλων των μωρών των φιλενάδων της στην εκκλησία. Τα μόνα παιδιά των οποίων το φύλο δεν είχε μαντέψει ήταν τα δικά της, γιατί έφερνε γρουσουζιά στη μάνα να ερευνά τα μυστήρια της ίδιας της της μήτρας. Ωστόσο, τώρα, ατρόμητη, ερευνούσε της μητέρας μου. Όσπου, μετά από κάποιον αρχικό δισταγμό, το κουτάλι ταλαντεύτηκε από βορρά προς νότο, πράγμα που σήμαινε πως θα ήμουν αγόρι.

Σωριασμένη στην καρέκλα με τα πόδια άτσαλα προς τα έξω, η μητέρα μου προσπάθησε να χαμογελάσει. Δεν ήθελε αγόρι. Ήδη είχε ένα. Και πράγματι, ήταν τόσο σίγουρη πως θα γινόμουν κορίτσι, που είχε διαλέξει ένα όνομα μονάχα για μένα: Καλλιόπη. Όταν όμως η γιαγιά μου φώναξε στα ελληνικά: «Αγόρι!», η κραυγή έκανε τον γύρο του δωματίου κι έφτασε ως έξω στο χολ κι από το χολ χύμηξε στο καθιστικό, όπου οι άντρες κουβέντιαζαν πολιτικά σε έντονο ύφος. Και η μητέρα μου, ακούγοντάς το να επαναλαμβάνεται τόσο πολλές φορές, άρχισε να πιστεύει πως μπορεί και να ήταν αλήθεια.

Ωστόσο, μόλις η κραυγή έφτασε στ' αυτιά του πατέρα μου, εκείνος μπήκε στην κουζίνα με φόρα για να πει στη μάνα του πως, τουλάχιστον αυτή τη φορά, το κουτάλι της έκανε λάθος. «Και πώς και τα ξέρεις τόσο καλά εσύ αυτά;» τον ρώτησε η Δεισδαιμόνα. Σχόλιο στο οποίο απάντησε κάτι που πολλοί Αμερικάνοι της γενιάς του θα απαντούσαν:

«Επιστήμη, μάνα».

Από τότε που είχαν αποφασίσει να κάνουν κι άλλο παιδί –το εστιατόριο πήγαινε καλά και ο Φαλιμέντο είχε από καιρό βγάλει τις πάνες–, ο Μίλτον και η Τέσσι είχαν συμφωνήσει πως ήθελαν κορίτσι. Ο Φαλιμέντο είχε μόλις κλείσει τα πέντε. Πρόσφατα είχε βρει ένα νεκρό πουλάκι στην αυλή και το είχε φέρει στο σπίτι για να το δείξει στη μητέρα του. Του άρεσε να πυροβολεί διάφορα, να χτυπάει με το σφυρί διάφορα, να σπάει διάφορα και να παλεύει με τον πατέρα του. Μέσα σ' ένα τόσο αντροκρατούμενο

σπιτικό, η Τέσσι είχε αρχίσει να νιώθει σαν παραφωνία κι έβλεπε τον εαυτό της μετά από δέκα χρόνια φυλακισμένο σ' έναν κόσμο καμωμένο από τάσια αυτοκινήτων κι από κήλες. Η μητέρα μου οραματιζόταν μια κόρη ως αντίβαρο σ' εκείνη την αντρική υπεροχή: μια συντροφιά που θ' αγαπούσε τα σκυλάκια του καναπέ, που θα πετούσε τη σκούφια της για να παρακολουθούν τις Παγοδρομίες. Την άνοιξη του 1959, όταν δρομολογήθηκαν οι συζητήσεις για τη γονιμοποίησή μου, η μητέρα μου δεν μπορούσε να προβλέψει ότι οι γυναίκες σύντομα θα έκαιγαν τα σουτιέν τους κατά χιλιάδες. Τα δικά της ήταν με ενίσχυση, σκληρά, βραδυφλεγή. Όσο κι αν αγαπούσε η Τέσσι τον γιο της, ήξερε πως κάποια πράγματα μόνο με μια κόρη μπορούσε να τα μοιραστεί.

Στην πρωινή διαδρομή του προς τη δουλειά, ο πατέρας μου έβλεπε κατ' εξακολούθηση το όραμα ενός ακαταμάχητα γλυκού, μικρού κοριτσιού με μαύρα μάτια. Καθόταν στο κάθισμα δίπλα του –κυρίως ενόσω περίμεναν στα φανάρια– κάνοντας ερωτήσεις στο υπομονετικό, πάνσοφο αυτί του. «Πώς το λες αυτό το πράγμα, μπαμπά;» «Αυτό; Αυτό είναι ο θυρεός των Κάντιλλακ». «Και τι είναι ο θυρεός των Κάντιλλακ;» «Που λες, πολύ πολύ παλιά, ζούσε ένας Γάλλος εξερευνητής που τον έλεγαν Κάντιλλακ, κι ήταν αυτός που ανακάλυψε το Ντητρόιτ. Κι αυτός ο θυρεός ήταν ο θυρεός της οικογένειάς του, από τη Γαλλία». «Τι είναι η Γαλλία;» «Η Γαλλία είναι μια χώρα στην Ευρώπη». «Τι είναι η Ευρώπη;» «Είναι μια ήπειρος, που μοιάζει μ' ένα μεγάλο κομμάτι γης, πολύ πιο μεγάλο από μια χώρα. Αλλά οι Κάντιλλακ δεν έρχονται πια από την Ευρώπη, κούκλα. Έρχονται από δω ακριβώς, απ' τις παλιές, καλές ΗΠΑ». Το φανάρι γινόταν πράσινο κι εκείνος συνέχιζε τον δρόμο. Όμως το πρότυπό μου, η μικρή, χασομερούσε. Ήταν εκεί και στο επόμενο και στο μεθεπόμενο φανάρι. Κι ήταν τόσο ευχάριστη η συντροφιά της, που ο πατέρας μου, άντρας που ξεχείλιζε από πρωτοβουλία, αποφάσισε να δει τι θα μπορούσε να κάνει για να δει το όραμά του να γίνεται πραγματικότητα.

Έτσι λοιπόν: εδώ και κάμποσο καιρό, στο καθιστικό εκεί που

οι άντρες κουβέντιαζαν για πολιτική, έμπλεκαν και σε συζητήσεις σχετικά με την ταχύτητα του σπέρματος. Ο Πήτερ Τατάκης, «ο θείος Πητ» όπως τον φωνάζαμε, ήταν ηγετικό μέλος της φιλολογικής συντροφιάς που συγκεντρωνόταν κάθε βδομάδα στους μαύρους διθέσιους καναπέδες μας. Ισόβιος εργένης, δεν είχε οικογένεια στην Αμερική κι έτσι είχε προσκολληθεί στη δική μας. Κάθε Κυριακή κατέφθανε με τη βαθυκόκκινη, σαν σκούρο κρασί, Μπιούικ του, ψηλός, με πρόσωπο σαν δαμάσκηνο, μια έκφραση θλίψης κι ένα αταίριαστα ζωηρό κεφάλι με κυματιστά μαλλιά. Δεν τον ενδιέφεραν τα παιδιά. Λάτρης της σειράς Μεγάλα Βιβλία –την οποία είχε διαβάσει δύο φορές–, ο θείος Πητ καταγινόταν με σοβαρές σκέψεις και ιταλική όπερα. Είχε πάθος, στην ιστορία, με τον Έντουαρντ Γκίμπον, και στη λογοτεχνία, με το προσωπικό ημερολόγιο της Μαντάμ ντε Σταλ. Του άρεσε να παραθέτει τη γνώμη εκείνης της ευφυούς κυρίας σχετικά με τη γερμανική γλώσσα, που υποστήριζε πως τα γερμανικά δεν ήταν καλά για κουβέντα, γιατί έπρεπε να περιμένεις μέχρι το τέλος της πρότασης για το ρήμα, οπότε δεν μπορούσες να διακόψεις. Ο θείος Πητ ήθελε ανέκαθεν να γίνει γιατρός, αλλά η «καταστροφή» είχε βάλει τέλος σ' εκείνο το όνειρο. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, είχε καταφέρει να σπουδάσει δύο χρόνια σε σχολή χειροπρακτικής και τώρα διεύθυνε ένα μικρό γραφείο στο Μπέρμιγχαμ, εφοδιασμένο μ' έναν ανθρώπινο σκελετό, για τον οποίο ακόμα πλήρωνε δόσεις. Εκείνη την εποχή, οι χειροπράκτες είχαν κάπως αμφιλεγόμενη φήμη. Ο κόσμος δεν ερχόταν στον θείο Πητ για να τους γλιτώσει απ' την κουνταλίνι* τους. Έσπαγε λαιμούς, ίσιωνε ραχοκοκαλιές κι έκανε ορθοπεδικά πέλματα από καουτσούκ επί παραγγελία. Παρ' όλα αυτά ήταν ό,τι πλησιέστερο σε γιατρό διαθέταμε στο σπίτι εκείνα τα σαββατιάτικα απογεύματα. Στα νιάτα του είχε αφαιρέσει με εγχείρηση το μισό του στομάχι και τώρα μετά το δείπνο πάντα έπινε μια πέτσι κόλα που τον βοηθούσε να χωνέψει το φαγητό του. Εκείνο το ελαφρό ποτό είχε πάρει το όνομά του από το χωνευτικό ένζυμο πεψίνη, μας έλεγε σοφά, κι έτσι ήταν κατάλληλο για τον σκοπό αυτό.

Αυτό το είδος γνώσης έκανε τον πατέρα μου να εμπιστευτεί τα όσα έλεγε ο θείος Πητ, όταν τέθηκε το ζήτημα του χρονοδιαγράμματος αναπαραγωγής. Με το κεφάλι του πάνω σ' ένα μαξιλαράκι, τα παπούτσια του βγαλμένα, τη *Μαντάμ Μπαττερφλάου* να παίζει απαλά στο στερεοφωνικό των γονιών μου, ο θείος Πητ εξηγούσε ότι, κάτω από το μικροσκόπιο, είχε παρατηρηθεί ότι το σπερματοζώαριο που μετέφερε τα αρσενικά χρωμοσώματα κολλούσε ταχύτερα από εκείνο που μετέφερε τα θηλυκά χρωμοσώματα. Αυτή η διαβεβαίωση προκαλούσε άμεση ευθυμία ανάμεσα στους ιδιοκτήτες των εστιατορίων και τους γουναράδες που ήταν μαζεμένοι στο καθιστικό μας. Ωστόσο, ο πατέρας μου έπαιρνε την πόζα του αγαπημένου του γλυπτού, του Στοχαστή, που μια μινιατούρα του βρισκόταν στην άλλη άκρη του δωματίου, πάνω στο τραπέζακι του τηλεφώνου. Παρόλο που το ζήτημα συνήθως ανέκυπτε στην ανοιχτή ατμόσφαιρα εκείνων των κυριακάτικων συζητήσεων μετά το γεύμα, ήταν προφανές ότι, παρά τον απρόσωπο τόνο της συζήτησης, το σπέρμα για το οποίο κουβέντιαζαν ήταν του πατέρα μου. Ο θείος Πητ το ξεκαθάρισε: για να κάνει κορίτσι ένα ζευγάρι, έπρεπε «να συνευρεθεί ερωτικά είκοσι τέσσερις ώρες πριν την ωορρηξία». Με τον τρόπο αυτόν, το ταχύ αρσενικό σπερματοζώαριο θα χυμούσε και θα πέθαινε επιτόπου. Το θηλυκό σπερματοζώαριο, αργοκίνητο, αλλά πιο αξιόπιστο, θα κατέφθανε ακριβώς τη στιγμή που θα έπεφτε το ωάριο.

Ο πατέρας μου δυσκολευόταν να πείσει τη μητέρα μου να συμπορευτεί με αυτό το σχέδιο. Η Τέτσι Ζίσμο ήταν παρθένα όταν παντρεύτηκε τον Μίλτον Στεφανίδη σε ηλικία είκοσι δύο χρόνων. Ο αρραβώνας τους, που συνέπεσε με τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο, υπήρξε μια πράξη αγνή. Η μητέρα μου ήταν περήφανη για τον τρόπο που είχε κατορθώσει να φουντώνει και να κατασιγάξει τη φλόγα του πατέρα μου, κάνοντάς τον να σιγοβράζει στο ζουμί του, όσον καιρό κρατούσε ο παγκόσμιος κατακλυσμός. Αυτό, ωστόσο, δε στάθηκε διόλου δύσκολο, μιας κι εκείνη ήταν στο Νη-τροίτ και ο Μίλτον ήταν στην Αννάπολις, στη Ναυτική Ακαδημία

των ΗΠΑ. Για πάνω από έναν χρόνο η Τέτσι άναβε κεριά στην ελληνική εκκλησία για τον αρραβωνιαστικό της, ενώ ο Μίλτον χάζευε τις φωτογραφίες της που είχε καρφιτσώσει στην κουκέτα του. Του άρεσε να βάζει την Τέτσι να ποζάρει όπως στα περιοδικά του κινηματογράφου, όρθια προφίλ, ανεβασμένη σ' ένα σκαλί με το ψηλοτάκουνο παπούτσι της, για να φαίνεται κάμπροση μαύρη κάλτσα. Η μητέρα μου μοιάζει εντυπωσιακά προσαρμοστική σ' εκείνα τα παλιά ενσταντανέ, λες και τίποτα δεν της άρεσε περισσότερο από το να έχει τον άνθρωπό της με τη στολή του να τη βάζει να ποζάρει στις βεράντες και στα φανάρια των δρόμων της ταπεινής τους γειτονιάς.

Δεν παραδόθηκε παρά μονάχα αφού παραδόθηκε και η Ιαπωνία. Τότε, από τη νύχτα του γάμου τους και μετά (σύμφωνα με τα όσα έλεγε ο αδελφός μου στα κλειστά αυτιά μου), οι γονείς μου έκαναν έρωτα ταχτικά και με ευχαρίστηση. Ωστόσο, όταν τέθηκε το ζήτημα να κάνουν παιδιά, η μητέρα μου είχε τις δικές τις απόψεις. Ήταν πεπεισμένη ότι ένα έμβρυο μπορούσε να αισθανθεί την ποσότητα της αγάπης με την οποία είχε πλαστεί. Για τον λόγο αυτό, η πρόταση του πατέρα μου δεν της έκατσε καλά.

«Για τι νομίζεις πως πρόκειται, Μιλτ, για τους Ολυμπιακούς Αγώνες;»

«Θεωρητικά μιλούσαμε, απλώς» είπε ο πατέρας μου.

«Τι ξέρει ο θείος Πητ από γέννες;»

«Έτυχε να διαβάσει εκείνο το ειδικό άρθρο στο *Scientific American*» είπε ο Μίλτον. Και για να ενισχύσει την άποψή του: «Είναι συνδρομητής».

«Άκουσέ με, αν με πονούσε η πλάτη μου, θα πήγαινα στον θείο Πητ. Αν είχα πλατυποδία, όπως εσύ, θα πήγαινα. Αλλά μέχρις εκεί».

«Όλα αυτά έχουν επαληθευτεί. Στο μικροσκόπιο. Τα αρσενικά σπερματοζώαρια είναι πιο γρήγορα».

«Στοιίχημα πως είναι και πιο ηλίθια».

«Συνέχισε. Δυσάφημσε όσο θες τα αρσενικά σπερματοζώαρια. Ελεύθερα. Δε θέλουμε αρσενικό σπερματοζώαριο. Αυτό που θέ-

λουμε εμείς είναι ένα καλό παλιό, αργό, θηλυκό σπερματοζωάριο της εμπιστοσύνης μας».

«Ακόμα κι αν είναι αλήθεια, δεν παύει να είναι γελοίο. Δεν μπορώ να το κάνω με το ρολόι, Μιλτ».

«Για μένα θα 'ναι πιο δύσκολο απ' ό,τι για σένα».

«Δε θέλω ν' ακούσω τίποτα».

«Νόμιζα πως ήθελες κόρη».

«Θέλω».

«Ε, λοιπόν» είπε ο πατέρας μου «έτσι θα μπορέσουμε ν' αποκτήσουμε μία».

Η Τέσσι απέρριψε την πρόταση γελώντας. Όμως, πίσω από τον σαρκασμό της υπήρχε ένας σοβαρός ηθικός ενδοιασμός. Το να κάνει κανείς ανόητα πειράματα με κάτι τόσο μυστηριώδες και τόσο θαυμαστό όσο η γέννηση ενός παιδιού ήταν μια πράξη αλαζονείας. Πρώτα πρώτα, η Τέσσι δεν πίστευε πως μπορούσες να το κάνεις. Κι ακόμα κι αν μπορούσες, δεν πίστευε πως έπρεπε να το επιχειρήσεις.

Φυσικά, ένας αφηγητής στη θέση μου (προσεμβρυϊκός την εποχή εκείνη) δεν μπορεί να είναι απόλυτα σίγουρος για τίποτα απ' όλα αυτά. Μπορώ μονάχα να ερμηνεύσω την επιστημονική μανία που έπιασε τον πατέρα μου στη διάρκεια της άνοιξης του '59 ως σύμπτωμα της πίστης στην πρόοδο που μόλυνε τους πάντες εκείνη την εποχή. Μην ξεχνάτε, ο Σπούτνικ είχε εκτοξευτεί μόλις δύο χρόνια πριν. Η πολιομυελίτιδα, που είχε κρατήσει τους γονιούς μου σε καραντίνα μες στο σπίτι τα καλοκαίρια των παιδικών τους χρόνων, είχε κατατροπωθεί με το εμβόλιο του Σαλκ. Ο κόσμος δεν είχε ιδέα ότι οι ιοί ήταν πιο έξυπνοι από τα ανθρώπινα πλάσματα και νόμιζε πως σύντομα θα ανήκαν στο παρελθόν. Σ' εκείνη την αισιόδοξη μεταπολεμική Αμερική, που εγώ την πέτυχα στα τελευταία της, ο καθένας εξουσίαζε τη μοίρα του, έτσι ήταν επόμενο ότι και ο πατέρας μου θα προσπαθούσε να εξουσιάσει τη δική του.

Λίγες μέρες αφότου μίλησε για πρώτη φορά στην Τέσσι για το

σχέδιό του, ο Μίλτον γύρισε ένα βράδυ στο σπίτι μ' ένα δώρο. Ήταν ένα κουτάκι κοσμηματοπωλείου δεμένο με κορδέλα.

«Προς τι το δώρο;» ρώτησε η Τέσσι καχύποπτα.

«Τι θες να πεις, προς τι;»

«Δεν είναι τα γενέθλιά μου. Δεν είναι η επέτειός μας. Επομένως, γιατί μου κάνεις δώρο;»

«Πρέπει να έχω κάποιον λόγο για να σου κάνω ένα δώρο; Άντε, άνοιξέ το».

Η Τέσσι στράβωσε το στόμα της, χωρίς να έχει πειστεί. Όμως ήταν δύσκολο να κρατάς στα χέρια σου ένα κουτάκι κοσμηματοπωλείου χωρίς να το ανοίγεις. Έτσι, τελικά, έλυσε την κορδέλα κι άνοιξε το κουτί.

Μέσα, πάνω σε μαύρο βελούδο, υπήρχε ένα θερμόμετρο.

«Ένα θερμόμετρο» είπε η μητέρα μου.

«Δεν είναι ένα οποιοδήποτε θερμόμετρο» είπε ο Μίλτον. «Χρειάστηκε να πάω σε τρία διαφορετικά φαρμακεία, για να βρω ένα τέτοιο».

«Μοντέλο πολυτελείας, ε;»

«Ακριβώς» είπε ο Μίλτον. «Αυτό που ονομάζουμε θερμόμετρο ακριβείας. Μετράει τη θερμοκρασία μέχρι δέκατο του βαθμού». Ανασήκωσε τα φρύδια του. «Τα κανονικά θερμόμετρα δείχνουν μόνο ανά δύο δέκατα. Αυτό δείχνει ανά ένα δέκατο. Δοκίμασέ το. Βάλ' το στο στόμα σου».

«Δεν έχω πυρετό» είπε η Τέσσι.

«Δεν πρόκειται για πυρετό. Το χρησιμοποιείς για να βρεις ποια είναι η βασική σου θερμοκρασία. Είναι πιο σωστό και πιο ακριβές από ένα κανονικό θερμόμετρο για πυρετό».

«Την επόμενη φορά φέρε μου ένα κολιέ».

Όμως ο Μίλτον επέμενε: «Η θερμοκρασία του σώματός σου αλλάζει συνέχεια, Τες. Μπορεί να μην το παρατηρείς, κι όμως αλλάζει. Είσαι σε συνεχή διακύμανση, από άποψη θερμοκρασίας. Πες, για παράδειγμα» –μικρό βηχαλάκι– «πως τυχαίνει να έχεις ωορρηξία. Τότε η θερμοκρασία σου ανεβαίνει. Έξι δέκατα του βαθμού, στις περισσότερες περιπτώσεις. Τώρα» συνέχισε ο πα-

τέρας μου, φουντώνοντας ολοένα, χωρίς να προσέξει πως η γυναίκα του συνοφρυωνόταν, «αν ήταν να εφαρμόσουμε το σύστημα που λέγαμε τις προάλλες –έτσι, που λέει ο λόγος–, αυτό που θα έκανες θα ήταν πρώτα να επαληθεύσεις την ακριβή θερμοκρασία σου. Μπορεί να μην είναι τριάντα έξι κι έξι. Σ' όλους έχει κάποια διαφορά. Να άλλο ένα πράγμα που έμαθα από τον θείο Πητ. Τέλος πάντων, μόλις επαληθευες τη βασική σου θερμοκρασία, τότε θα έψαχνες γι' αυτή την άνοδο κατά έξι δέκατα του βαθμού. Και τότε, αν επρόκειτο να το κάνουμε αυτό τελικά, τότε, θα ξέραμε, κατάλαβες, πότε να φτιάξουμε... το κοκτέιλ».

Η μητέρα μου δεν είπε τίποτα. Έβαλε απλώς το θερμόμετρο στο κουτί, το έκλεισε και το έδωσε πίσω στον άντρα της.

«Εντάξει» είπε εκείνος. «Πολύ καλά. Όπως επιθυμείς. Μπορεί να κάνουμε έναν γιο ακόμα. Τον υπ' αριθμόν δύο. Αφού έτσι θέλεις, ας γίνει κι έτσι».

«Δεν είμαι και τόσο σίγουρη πως θα κάνουμε οτιδήποτε για την ώρα» απάντησε η μητέρα μου.

Στο μεταξύ, στα καμαρίνια του κόσμου, εγώ περίμενα. Δεν ήμουν ακόμα ούτε μια λάμπη στα μάτια του πατέρα μου (που κοίταζε βλοσυρά το κουτί με το θερμόμετρο στην ποδιά του). Τώρα η μητέρα μου σηκώνεται από τον (ρομαντικό;) διθέσιο καναπέ. Κατευθύνεται προς τη σκάλα, με το ένα της χέρι ακουμπισμένο στο μέτωπό της, και η πιθανότητα να έρθω ποτέ στον κόσμο φαντάζει όλο και πιο απόμακρη. Τώρα ο πατέρας μου σηκώνεται όρθιος για να κάνει τις βόλτες του, να σβήσει φώτα, να κλειδώσει πόρτες. Καθώς ανεβαίνει τη σκάλα, αναπτερώνονται πάλι οι ελπίδες για μένα. Ο συγχρονισμός της πράξης έπρεπε να είναι ακριβώς έτσι, για να γίνω εγώ το άτομο που είμαι. Καθυστερήστε την πράξη κατά μία ώρα κι αμέσως αλλάζετε την επιλογή του γονιδίου. Η σύλληψή μου ήταν ακόμα βδομάδες μακριά, αλλά οι γονείς μου είχαν ήδη αρχίσει την αργή σύγκρουση μεταξύ τους. Στο σαλόνι μας του πάνω ορόφου, καίει το λαμπάκι για τη νύχτα, μια Ακρόπολη, δώρο της Τζάκι Άλας, που έχει ένα μαγαζί με σουβενίρ. Η

μητέρα μου κάθεται στην τουαλέτα της, όταν ο πατέρας μου μπαίνει στην κρεβατοκάμαρα. Με τα δυο της δάχτυλα απλώνει κρέμα Νοξίμα στο πρόσωπό της και τη σκουπίζει μ' ένα χαρτομάντιλο. Μία τρυφερή λέξη μόνο να έλεγε ο πατέρας μου, κι εκείνη θα τον συγχωρούσε. Εκείνη τη νύχτα θα μπορούσε να έχει πλαστεί, όχι εγώ, κάποιος άλλος σαν εμένα. Ένας ατελείωτος αριθμός πιθανών εαυτών στριμώχτηκαν στο κατώφλι, μεταξύ των οποίων και εγώ, χωρίς εξασφαλισμένο εισιτήριο, ενώ οι ώρες κινούνταν αργά, οι πλανήτες στα ουράνια έκαναν κύκλους με τον συνηθισμένο τους ρυθμό, κι έμπαινε κι ο καιρός στη μέση, γιατί η μητέρα μου φοβόταν τις καταιγίδες και θα 'χε κουλουριαστεί στην αγκαλιά του πατέρα μου, αν είχε βρέξει εκείνη τη νύχτα. Όμως όχι, ο καθαρός ουρανός επέμεινε, όπως επέμεινε και η ξεροκεφαλιά των γονιών μου. Το φως της κρεβατοκάμαρας έσβησε. Έμειναν ο καθένας στη μεριά του στο κρεβάτι. Όσπου στο τέλος, η μητέρα μου είπε: «...νύχτα». Κι ο πατέρας μου: «Τα λέμε το πρωί». Οι στιγμές που προετοίμασαν την έλευσή μου ταίριαξαν στις θέσεις τους, σαν να ήταν προδιαγεγραμμένες. Κι αυτός, υποθέτω, είναι και ο λόγος που τις σκέφτομαι τόσο πολύ.

Την επόμενη Κυριακή, η μητέρα μου πήρε τη Δεισδαιμόνα και τον αδελφό μου στην εκκλησία. Ο πατέρας μου δεν πήγαινε ποτέ μαζί τους, έχοντας αποστατήσει σε ηλικία οχτώ χρονών, λόγω της εξοργιστικής τιμής των κεριών. Όμοια, ο παππούς μου προτιμούσε να περνάει τα πρωινά του δουλεύοντας πάνω σε μια νεοελληνική μετάφραση των «αποκατεστημένων» ποιημάτων της Σαπφούς. Για τα επόμενα εφτά χρόνια, παρά τα επανειλημμένα εγκεφαλικά, ο παππούς μου εργαζόταν σ' ένα μικρό γραφείο, ενώνοντας μεταξύ τους τα θρυλικά κομμάτια σ' ένα μεγαλύτερο μωσαϊκό, προσθέτοντας μια στροφή εδώ, έναν επίλογο εκεί, επιστρατεύοντας έναν ανάπαιστο ή έναν ίαμβο. Τα βράδια έβαζε ν' ακούσει τη μουσική του απ' τα μπορντέλα και κάπνιζε ναργιλέ.

Το 1959, η ελληνορθόδοξη εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου βρισκόταν στο Σαρλεβουά. Εκεί έμελλε να βαφτιστώ κι εγώ

λιγότερο από έναν χρόνο μετά και να γαλουχηθώ στην ορθόδοξη πίστη. Η Κοίμηση, με τους εναλλασσόμενους αρχιερείς της, που μας έρχονταν όλοι μέσω του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης, ο καθένας τους κατέφθανε περιβεβλημένος την πλήρη στολή της εξουσίας του, τη γενειάδα, τα κεντημένα άμφια της αγιότητάς του, αλλά απόκαμε μετά από ένα χρονικό διάστημα –έξι μήνες ήταν ο κανόνας–, κάτι από τις διαμάχες του εκκλησιασμάτος, τις προσωπικές επιθέσεις εναντίον του για τον τρόπο που έψαλλε, τη διαρκή ανάγκη να επαναφέρει στην τάξη τους ενορίτες που μεταχειρίζονταν την εκκλησία όπως τις κερκίδες στο γήπεδο Τάιγκερ, αλλά και την προσπάθεια να τελεί μία λειτουργία δύο φορές τη βδομάδα, πρώτα στα ελληνικά κι ύστερα πάλι στα αγγλικά. Η Κοίμηση, με τις κεφάτες συνάξεις για καφέ, τα επισφαλή της θεμέλια και τις διαρροές από τη στέγη, τα γεμάτα θέρμη έθνικ φεστιβάλ, τις τάξεις του κατηχητικού της, όπου η κληρονομιά μας διατηρήθηκε για λίγο ζωντανή μέσα μας, προτού της επιτραπεί να πεθάνει κατά τη μεγάλη διασπορά. Τέσσι και Σία προχωρούσαν στον κεντρικό διάδρομο, προσπερνώντας τα γεμάτα άμμο μανουάλια για τα κεριά. Από πάνω, μεγάλος σαν άρμα στη μεγάλη Παρέλαση της Ημέρας των Ευχαριστιών του Μέησου, ήταν ο Παντοκράτωρ Χριστός. Κυρτός σ' όλον τον θόλο, από τη μια του άκρη ως την άλλη, ένα με το σύμπαν. Σε αντίθεση με τους βασανισμένους, γήινους Χριστούς, που απεικονίζονταν στο ύψος του ματιού πάνω στους τοίχους της εκκλησίας, ο Χριστός Παντοκράτωρ μας ήταν σαφώς υπερβατικός, παντοδύναμος, κυρίαρχος των ουρανών. Έσκυβε προς τους αποστόλους πάνω από τον βωμό για να τους παραδώσει τις τέσσερις τυλιγμένες περγαμηνές των Ευαγγελίων. Και η μητέρα μου, που προσπάθησε σ' όλη της τη ζωή να πιστέψει στον Θεό, χωρίς ποτέ στην ουσία να τα καταφέρει, προσέβλεπε σ' Αυτόν για καθοδήγηση.

Τα μάτια του Παντοκράτορα Χριστού τρεμόσβηναν μέσα στο αμυδρό φως. Θαρρείς και ρουφούσαν την Τέσσι προς τα πάνω. Μέσα από τον λιβανωτό που ανηφόριζε ψηλά, τα μάτια του Σω-

τήρα γυάλιζαν σαν οθόνες τηλεόρασης που μετέδιδαν σκηνές από πρόσφατα γεγονότα...

Την αρχή έκανε η Δεισδαιμόνα μια βδομάδα νωρίτερα, δίνοντας συμβουλές στη νύφη της. «Γιατί θες κι άλλα παιδιά, Τέσσι;» την είχε ρωτήσει με προσποιητή αδιαφορία. Σκύβοντας να κοιτάξει μέσα στον φούρνο, κρύβοντας την ταραχή στο πρόσωπό της (μια ταραχή που έμελλε να μείνει ανεξήγητη για άλλα δεκαέξι χρόνια), η Δεισδαιμόνα απόδιωξε την ιδέα. «Πιο πολλά παιδιά, πιο πολύ παιδεμα...»

Υστερα φάνηκε ο δόκτωρ Φιλομποσιάν, ο ηλικιωμένος οικογενειακός γιατρός μας. Με παμπάλαια διπλώματα στις πλάτες του, ο γερο-γιατρός έδωσε την ετυμηγορία του. «Κουταμάρες. Το αρσενικό σπερματοζωάριο κολυμπάει πιο γρήγορα; Άκουσέ με. Ο πρώτος άνθρωπος που είδε σπερματοζωάρια στο μικροσκόπιο ήταν ο Λέβενχουκ. Ξέρεις σαν τι του φάνηκαν; Σαν σκουλήκια...»

Ώσπου η Δεισδαιμόνα επανήλθε, υιοθετώντας μια διαφορετική άποψη: «Ο Θεός αποφασίζει τι θα 'ναι το παιδί. Όχι εσύ...»

Αυτές οι σκηνές περνούσαν φουριόζες από το μυαλό της μητέρας μου στη διάρκεια της ατελείωτης κυριακάτικης λειτουργίας. Το εκκλησίασμα σηκωνόταν και ξανακαθόταν. Στο μπροστινό στασίδι, τα ξαδέρφια μου, ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης και η Κλεοπάτρα, χτυπιόνταν σαν νευρόσπαστα. Ο παπα-Μάικ έσκαγε μύτη πίσω από το εικονοστάσι λικνίζοντας το θυμιατό του. Η μητέρα μου προσπαθούσε να προσευχηθεί, αλλά μάταιος κόπος. Μόλις που άντεχε μέχρι την ώρα του καφέ.

Από την τρυφερή ηλικία των δώδεκα, η μητέρα μου ήταν ανίκανη να ξεκινήσει τη μέρα της χωρίς τη βοήθεια τουλάχιστον δύο φλιτζανιών υπερβολικά δυνατού, μαύρου σαν πίσσα καφέ, χωρίς ζάχαρη, επηρεασμένα από τους καπετάνιους των ρυμουλκών και τους εργένηδες με τα φανταχτερά σακάκια που έβριθαν στην πανσιόν όπου είχε μεγαλώσει. Σαν γυμνασιοκόριτσο, με ύψος ένα και πενήντα πέντε, καθόταν δίπλα στους εργάτες των συνεργείων στην ταβέρνα, στη γωνία, πίνοντας καφέ πριν από την πρώτη ώρα διδασκαλίας. Ενώ εκείνοι ανέλυαν τα δελτία των ιπποδρομιών, η

Τέσσι τελείωνε την εργασία της για το μάθημα της Αγωγής του Πολίτου. Τώρα, στο υπόγειο της εκκλησίας, έλεγε στον Φαλιμέντο να τρέξει να παίξει με τα άλλα παιδιά, όσο εκείνη θα έπινε ένα φλιτζάνι καφέ να στυλωθεί.

Βρισκόταν στο δεύτερο φλιτζάνι της όταν μια απαλή, σαν γυναικεία, φωνή στέναξε στο αυτί της. «Καλημέρα, Τέσσι». Ήταν ο γαμπρός της, ο πατήρ Μάικλ Αντωνίου.

«Γεια σου, παπα-Μάικ. Ωραία λειτουργία σήμερα» είπε η Τέσσι κι αμέσως το μετάνιωσε. Ο παπα-Μάικ ήταν βοηθός ιερέας στην Κοίμηση. Όταν έφυγε ο τελευταίος ιερέας, αφού τον ξεπροβόδισαν με δημόσια τελετή και τον ξαπόστειλαν στην Αθήνα, μετά από μόλις τρεις μήνες, η οικογένεια είχε ελπίσει πως ίσως ο παπα-Μάικ προβιβαζόταν. Αλλά στο τέλος, ένας άλλος νέος, ξενόφερτος ιερέας, ο παπα-Γρηγόριος, είχε πάρει τη θέση. Η θεία Ζο, που ποτέ δεν έχανε ευκαιρία να κλαυτεί για τον γάμο της, είχε πει στον δείπνο μ' εκείνη τη χαρακτηριστική φωνή κωμικού, «Ο άντρας μου. Πάντα παρανοφάκι, ποτέ ύψη».

Παινεύοντας τη λειτουργία, η Τέσσι δεν είχε πρόθεση να παινήσει τον παπα-Γκρεγκ. Το θέμα γινόταν ακόμα πιο λεπτό από το γεγονός ότι, χρόνια πριν, η Τέσσι και ο Μάικλ Αντωνίου είχαν αρραβωνιαστεί και θα παντρεύονταν. Τώρα εκείνη ήταν παντρεμένη με τον Μίλτον και ο παπα-Μάικ ήταν παντρεμένος με την αδελφή του Μίλτον. Η Τέσσι είχε κατεβεί να ξελαμπικάρει και να πει τον καφέ της, και ήδη η μέρα έβγαινε εκτός ελέγχου.

Ωστόσο ο παπα-Μάικ δεν έδειξε να πρόσεξε το ταπεινωτικό σχόλιο. Στεκόταν χαμογελαστός, με μάτια ευγενικά πάνω απ' τον αφρισμένο καταρράχτη της γενειάδας του. Ευγενική φύση, ο παπα-Μάικ ήταν δημοφιλής στις χήρες του εκκλησιάσματος. Τους άρεσε να συνωστίζονται ολόγυρά του, προσφέροντάς του κουλουράκια και να γίνονται κοινωνοί της ευλογημένης ουσίας του. Μέρος αυτής της ουσίας προερχόταν από την απόλυτη ικανοποίηση του παπα-Μάικ για το ύψος του, που δεν ξεπερνούσε το ένα κι εξήντα πέντε. Το περιορισμένο μπόι του είχε ένα στοιχείο γενναϊδωρίας, λες και είχε αποποιηθεί το ύψος του από μόνος του.